

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДОНБАСЬКА ДЕРЖАВНА МАШИНОБУДІВНА АКАДЕМІЯ**

МАЛІК Максим Анатолійович

УДК 330.342.23:339.924

**НЕОІНДУСТРІАЛІЗАЦІЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ
В КОНТЕКСТІ СВІТОВИХ ІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ**

Спеціальність 08.00.03 – економіка та управління
національним господарством

**Автореферат
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата економічних наук**

Краматорськ – 2015

Дисертацією є рукопис.

Роботу виконано в Донецькому державному університеті управління Міністерства освіти і науки України (м. Маріуполь).

Науковий керівник – доктор економічних наук, професор
Батченко Людмила Вікторівна.

Офіційні опоненти:

доктор економічних наук, професор **Ляшенко Вячеслав Іванович**, Інститут економіки промисловості НАН України (м. Київ), завідувач відділу проблем регуляторної політики та розвитку підприємництва;

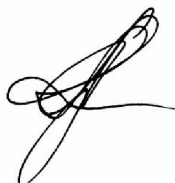
кандидат економічних наук **Камушков Олександр Сергійович**, Запорізька державна інженерна академія Міністерства освіти і науки України (м. Запоріжжя), доцент кафедри економіки підприємства.

Захист дисертації відбудеться *19 лютого 2015 року о 14:00* на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 12.105.03 у Донбаській державній машинобудівній академії Міністерства освіти і науки України за адресою: 84313, м. Краматорськ, вул. Шкадінова, 72, ауд. 1319.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Донбаської державної машинобудівної академії Міністерства освіти і науки України за адресою: 84313, м. Краматорськ, вул. Шкадінова, 72.

Автореферат розісланий *17 січня 2015 року*.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради,
доктор економічних наук, доцент

Г. В. Веріга

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. У XXI ст. світова економіка увійшла у нову фазу свого розвитку, яка ознаменувалася тотальним проникненням високих технологій практично у всі сфери суспільно-економічного життя, що мало наслідком як кардинальні зміни глобальної системи господарювання, так і технологічні революції у низці національних економік, у першу чергу провідних. Усе це пов'язано з переходом розвинутих економік до виробництва високотехнологічної наукомісткої продукції, перенесенням виробничих потужностей до Південної та Східної Азії, зміною структури промислового виробництва, бурхливим розвитком інноваційних та венчурних підприємств тощо. Сьогодні українська економіка перебуває на периферії даного процесу, що ніяк не відповідає ресурсним можливостям нашої країни, яка ще 20–30 років тому була одним із лідерів за деякими високотехнологічними напрямками промислового виробництва. У період з 2003 по 2013 р. деіндустріальні та дезінтеграційні процеси спричинили падіння виробництва готового прокату з чорного металу в 1,3 раза, готових труб – у 1,2, електродвигунів і генераторів – у 3,7, автомобілів – у 2,1 раза. Разом з тим у цей час спостерігалася тенденція до збільшення промислового виробництва і виходу національної економіки з так званої «кризи 90-х».

Серед усіх концепцій сучасності, які описують перспективи розвитку економіки та промисловості країн XXI ст., найбільш перспективною для економіки України вбачається концепція неоіндустріалізації. Сьогодні вона розробляється провідними вітчизняними вченими та має на меті кардинальне перетворення промисловості, засноване на повній модернізації та автоматизації виробничих потужностей, їх технічному і технологічному переоснащенні, переході до виробництва наукомісткої продукції з використанням власних науково-дослідних розробок. Економічним підґрунтям «неоіндустріального перевороту» мають виступати великі міжгалузеві вертикально інтегровані фінансово-промислові комплекси, значні фінансові, матеріальні, технічні та людські ресурси, які будуть основою настільки масштабного процесу.

За сучасних умов, коли існування глобальної економіки є вже доведеним фактом, єдиний шлях здійснення неоіндустріальних зрушень в українській економіці полягає в інтеграції та включенні у світові ланцюжки створення додаткової вартості. Для цього окремі ланки національної економіки мають тісно співпрацювати з найбільш привабливими партнерами, а на рівні вищого українського керівництва мають вживатися всі необхідні заходи щодо формування нової концепції промислової та економічної політики, яка відповідатиме всім вимогам сучасності.

Неоіндустріалізація, як комплексна концепція економічного розвитку, перебуває у полі зору вітчизняних і зарубіжних науковців. Серед пострадянських дослідників заслуговують на увагу роботи В. Байнева, З. Грандберга, С. Губанова, В. Івантера, В. Іноземцева, І. Ларіонова, С. Толкачова, В. Цветкова та ін. Неоіндустріальна парадигма розвитку економіки, а також перспективи зовнішньої інтеграції української економіки та її окремих ланок активно розробляються вітчизняними вченими: О. Амошею, Л. Батченко, В. Вишневським, В. Гейцем, З. Каїрою, О. Камушковим, В. Ляшенком, Ю. Макогоном, В. Мунтіяном, В. Саєнком, О. Чилікіним, М. Чумаченком та ін. Дану проблематику розглядають такі зарубіжні фахівці, як Р. Батлін [*R. Butlin*], Д. Родрік [*D. Rodrik*], А. Каїрнкрос [*A. Cairncross*] та ін.

Однак, незважаючи на доволі детальний аналіз процесу переходу національної економіки на нову парадигму розвитку, концепція неоіндустріалізації має ще багато недосліджених аспектів. Потребують поглибленої розробки механізми інтеграції української промисловості за основними її векторами, уточнення переліку пріоритетних для інтеграції галузей, обґрунтування механізмів реалізації промислової політики в контексті неоіндустріалізації національної економіки. Необхідність подальших досліджень у цій сфері обумовила вибір теми дисертації, її цільову спрямованість і завдання.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертацію виконано відповідно до планів науково-дослідних робіт Донецького державного університету управління МОН України за темами: «Умови, фактори та механізми забезпечення розвитку ЗЕД України в сучасній світовій економіці» (номер держреєстрації 0109U005427, 2009–2013 рр.), у рамках якої проаналізовано сучасний стан участі галузей економіки України в інтеграційних процесах, розроблено модель обґрунтування напрямів неоіндустріалізації національної економіки з урахуванням інтеграційних процесів; «Стратегічний розвиток національної економіки, регіонів та підприємств» (номер держреєстрації 0113U005211, 2013–2014 рр.), у межах якої досліджено неоіндустріалізацію як головний стратегічний вектор розвитку національної економіки.

Мета і завдання дослідження. Метою дисертаційної роботи є вдосконалення науково-методичних підходів і практичних рекомендацій щодо визначення курсу неоіндустріалізації національної економіки за умов світових інтеграційних процесів.

Відповідно до мети поставлено і вирішено такі завдання:

дослідити генезис парадигми неоіндустріалізації національної економіки як головного стратегічного вектора розвитку провідних галузей економіки;

удосконалити науково-методичні засади щодо формування курсу на неоіндустріалізацію національної економіки;

розробити концептуальні положення неоіндустріалізації національної економіки в рамках світових інтеграційних процесів;

виокремити основні тенденції сучасного стану економічних та інтеграційних процесів в Україні;

проаналізувати науково-методологічні підходи і моделі неоіндустріалізації національної економіки;

розробити методичний підхід до обґрунтування напрямів інтеграції національної економіки в умовах забезпечення неоіндустріалізації;

розробити рекомендації щодо неоіндустріалізації національної економіки.

Об'єктом дослідження є процеси державного регулювання розвитку національної економіки на засадах неоіндустріалізації та врахування інтеграційних зв'язків.

Предмет дослідження – теоретичні, методичні та практичні аспекти формування і реалізації концепції неоіндустріалізації національної економіки.

Методи дослідження. Теоретичною та методологічною основою дослідження є фундаментальні положення сучасної економічної теорії, роботи вітчизняних і зарубіжних учених у сфері розвитку та регулювання промислового виробництва.

Інформаційну базу дослідження становлять законодавчі та нормативно-правові акти України, статистичні дані Світового банку, Державної служби статистики України, Міністерства економічного розвитку і торгівлі України тощо.

У роботі використано загальнонаукові методи: аналізу та синтезу, індукції та дедукції – для дослідження теоретичних підходів до неоіндустріалізації національної економіки, відповідних методичних підходів і моделей, нормативно-правового забезпечення; кількісного аналізу фінансово-економічних показників – для аналізу сучасного стану інтеграційних процесів у національній економіці, дослідження впливу світових інтеграційних процесів на економіку України; економіко-математичного моделювання – при побудові моделі обґрунтування напрямів інтеграції національної економіки для її неоіндустріалізації, обґрунтування відповідних рекомендацій.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в подальшому розвитку теоретичних, науково-методичних положень і практичних рекомендацій, які визначають обґрунтовані напрями та заходи неоіндустріалізації національної економіки в Україні в контексті її участі у глобальних інтеграційних процесах.

До найбільш важливих результатів, що містять наукову новизну, належать такі:
удосконалено:

парадигму неоіндустріалізації національної економіки на основі виокремлення інтеграційної складової, яка, на відміну від попередніх підходів, передбачає поєднання вертикальної та горизонтальної галузевої інтеграції як у межах країни, так і в міжнародному просторі та має на меті перехід до наукомісткого виробництва, випуску високотехнологічної продукції та автоматизації процесів виробництва;

науково-методичні засади щодо формування курсу на неоіндустріалізацію національної економіки, що виходять з виокремлення напрямів міжнародної інтеграції України, головними з яких є: якісне оновлення власної промисловості, створення потужного науково-дослідного базису та розвиток інноваційної діяльності, включення України у глобальні ланцюжки створення вартості в рамках великих міжгалузевих корпорацій;

методичний підхід до формування курсу на неоіндустріалізацію у сфері промислового виробництва, енергобезпеки, НДДКР та інновацій, який ґрунтується на дослідженні основних тенденцій сучасного стану економічних та інтеграційних процесів в Україні, що дозволяє чітко визначити напрями розвитку національної економіки;

методичний підхід до обґрунтування напрямів інтеграції національної економіки в умовах забезпечення неоіндустріалізації, який базується на побудові моделі впливу реалізації інтеграційних заходів на можливості доступу іноземних виробників на внутрішній ринок України, а також можливості доступу українських виробників на внутрішні ринки зарубіжних партнерів і дозволяє проаналізувати наслідки економічної інтеграції на національному рівні;

дістали подальшого розвитку:

концептуальні положення неоіндустріалізації національної економіки в рамках світових інтеграційних процесів, головною складовою яких, на відміну від існуючих, є інтеграція окремих галузей і ланок економіки на базі часткового включення економіки

України в конкретний інтеграційний проект, що дозволяє виявити та попередити негативні наслідки приєднання до одного інтеграційного проекту (західного) і відмови від іншого (східного);

науково-методичний підхід до формування курсу на неоіндустріалізацію національної економіки, який спирається на положення про: застосування методичного підходу, заснованого на сценарному моделюванні напрямів міжнародної інтеграції; побудову моделі обґрунтування напрямів міжнародної інтеграції національної економіки; вибір напрямів галузевої інтеграції з точки зору доданої вартості, створюваної національною економікою на основі оцінки ризиків (можливостей) міжнародної інтеграції для національної економіки. Запропонований підхід дозволив виявити проблеми та перспективи реалізації європейського напрямку міжнародної інтеграції з урахуванням участі вітчизняних суб'єктів господарювання у світових ланцюжках створення вартості;

рекомендації щодо неоіндустріалізації національної економіки, які базуються на врахуванні зовнішніх інтеграційних процесів, що включають організаційно-економічні заходи щодо формування курсу на неоіндустріалізацію національної економіки і є практичним підґрунтям реалізації цілісної концепції неоіндустріалізації національної економіки. Використання розроблених рекомендацій сприятиме формуванню адекватної та зваженої державної промислової політики нового типу для підвищення конкурентоспроможності національної економіки.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що використання розроблених рекомендацій щодо неоіндустріалізації економіки України обумовлює вибір напрямів міжнародної інтеграції з урахуванням участі вітчизняних суб'єктів господарювання у світових ланцюжках створення вартості та сприяє підвищенню конкурентоспроможності держави.

Результати дослідження використано в діяльності Департаменту розвитку базових галузей промисловості Донецької обласної державної адміністрації, зокрема, при розробці Стратегії економічного і соціального розвитку Донецької області на період до 2020 р. використано обґрунтовані автором напрями та інструментарій щодо визначення оптимізаційних рішень з вибору вектора інтеграції промислових підприємств (довідка від 03.02.2014 р. № 1.11/077). Розроблені методичні підходи до кількісної оцінки впливу інтеграційних ефектів на розвиток металургійної галузі України і рекомендації щодо неоіндустріалізації національної економіки використано в діяльності Донецької ТПП (довідка від 05.02.2014 р. № 15/74). Викладені в дисертації теоретичні положення щодо розвитку процесів неоіндустріалізації національної економіки використовуються в навчальному процесі Донецького державного університету управління МОН України (довідка від 12.02.2014 р. № 02-21/12).

Особистий внесок здобувача. Дисертація є самостійно виконаною науковою працею, у якій викладено авторський підхід до вирішення наукового завдання, спрямованого на обґрунтування курсу неоіндустріалізації економіки України в умовах міжнародної інтеграції. Внесок автора у колективно опубліковані роботи конкретизовано у списку публікацій.

Апробація результатів дисертації. Основні наукові положення та практичні результати дослідження обговорювались і були схвалені на науково-практичних

конференціях: «Регіональна економіка та проблеми муніципального розвитку» (Київ, 2014 р.); «Актуальні проблеми економіки та менеджменту: теорія та практика» (Київ, 2013 р.); «Регіональний розвиток – основа розбудови Української держави» (Донецьк, 2013 р.); «Розвиток зовнішньоекономічної діяльності в умовах інтеграційних та глобалізаційних процесів» (Донецьк, 2009 р.).

Публікації. Основні положення та результати дослідження опубліковано у 12 наукових працях: вісім статей у наукових фахових виданнях (у тому числі одна стаття – у виданні, включеному до міжнародних наукометричних баз), чотири тези матеріалів конференцій. Загальний обсяг публікацій становить 4,92 ум.-друк. арк., з яких особисто автору належить 4,62 ум.-друк. арк.

Структура й обсяг роботи. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел (215 найменувань на 23 сторінках) і семи додатків (на 25 сторінках), містить 20 таблиць і 21 рисунок. Повний обсяг роботи становить 221 сторінку.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У першому розділі «**Теоретичні засади неоіндустріалізації національної економіки**» в результаті узагальнення теоретичних підходів до ролі неоіндустріалізації в економічному розвитку та поглядів на участь України у світових інтеграційних процесах обґрунтовано концепцію неоіндустріалізації національної економіки.

Існує декілька основних концепцій, що характеризують процеси, які відбуваються в економіці та промисловості як на національному, так і на глобальному рівнях. Такими є: концепція постіндустріального розвитку економіки і суспільства, деіндустріалізації та реіндустріалізації, а також модернізації та інноваційного розвитку. Усі вони відображають парадигму, за якою розвивається промисловість у ті чи інші часи як сфера, в якій виробляються всі матеріальні блага. Найбільш прогресивною є концепція неоіндустріалізації, яка розробляється провідними теоретиками і визнана у бізнес-середовищі як найбільш відповідна тенденціям сучасності. Курсу на неоіндустріалізацію дотримуються провідні промислові держави світу. Пояснюється це тим, що тільки за рахунок масштабного перетворення національних промислових комплексів можлива побудова сучасної економічної моделі, здатної протидіяти циклічним кризам і бути менш залежною від тенденцій розвитку спекулятивних сфер економіки.

Виокремлено такі складові елементи неоіндустріалізації та системного оновлення економіки: наукомістке високотехнологічне виробництво, чітка та дієва промислова політика, автоматизація виробничих потужностей, формування потужних науково-дослідних центрів, інтеграція науки та виробництва, створення вертикально інтегрованих національних корпорацій, пряма участь держави в управлінні стратегічними комплексами промисловості, автоматизація виробничих потужностей.

Україна сьогодні є невід'ємною частиною світового політичного та економічного простору, беручи участь у низці інтеграційних об'єднань, які умовно можна розділити за двома напрямками: східний і західний. Провідні члени цих об'єднань уже сформулювали курс на неоіндустріалізацію, тому національна економіка

через об'єктивні причини не може залишатися осторонь даного процесу.

Доведено, що участь України в тому чи іншому об'єднанні має обґрунтовуватися подібністю основних характеристик господарюючих суб'єктів, можливістю використання переваг їх включення у ланцюжки створення додаткової вартості, зіставленням переваг (перспектив) та загроз (обмежень) для національної економіки з урахуванням економічних пріоритетів.

Однією із беззаперечних переваг європейської інтеграції для вітчизняної промисловості є можливість збагачення технологіями, якими українські господарюючі суб'єкти не володіють. У першу чергу йдеться про ті технології, які уможливають максимальну автоматизацію виробничого процесу, підвищення його ефективності та рентабельності. Особливо варто звернути увагу на металургійну та вугільну сфери, висока трудомісткість у яких протягом багатьох років є основною причиною їх невисокої прибутковості.

Упровадження автоматизованих ліній з виплавки та прокату сталі, удосконалення процесів вуглевидобутку шляхом використання нових машин і устаткування – основний пріоритет при інтеграції національної та європейської економік. При цьому необхідно розробити механізм, який би дозволяв залучати до освоєння нових технологій вітчизняних фахівців і вчених.

Також перспективним напрямом вертикальної інтеграції є об'єднання автомобільної галузі з європейськими виробниками автомобілів та їх комплектуючих. Тільки завдяки інтеграції та активній співпраці з європейськими і корейськими виробниками в Україні вдалося налагодити виробництво сучасних автомобілів з електронною системою вприскування відповідно до міжнародних норм токсичності відпрацьованих газів. Однак це далеко не межа, і в перспективі українські компанії повинні налагодити виробничу кооперацію у сфері не тільки легкового, але і вантажного автомобілебудування.

У результаті компаративного аналізу надано авторське визначення інтеграційної неоіндустріалізації як процесу, пов'язаного із системними змінами в національній економіці, метою яких є перехід до масового випуску високотехнологічної, наукоємної продукції, автоматизації промислового виробництва і підвищення його ефективності на основі вертикальної та горизонтальної інтеграції суб'єктів господарювання (на національному і міжнародному рівнях) з метою акумулювання значних ресурсів задля підвищення конкурентоспроможності та рентабельності промислових потужностей за рахунок їх модернізації; випуску готової продукції в рамках єдиного ланцюжка створення додаткової вартості. Основні положення розробленої концепції неоіндустріалізації національної економіки в рамках світових інтеграційних процесів наведено на рис. 1.

Головним недоліком практичного втілення будь-якої економічної концепції є велика кількість інституціональних і політичних бар'єрів, що перешкоджають її реалізації. В Україні цей фактор проявився з найбільшою очевидністю: попри орієнтованість більшої частини промисловості на економічні зв'язки зі східними партнерами, пріоритети розвитку промисловості й економічного співробітництва визначені у європейському напрямі.

Рис. 1. Концептуальні положення щодо неоіндустріалізації національної економіки в рамках світових інтеграційних процесів

За сучасних умов саме євроінтеграція є основним пріоритетом зовнішньої політики України, що закріплено в низці нормативних документів. При цьому найбільш негативним наслідком вибору будь-якого з наявних напрямів інтеграції є той факт, що він відразу призведе до збільшення торговельних бар'єрів із протилежного боку.

У такій ситуації важливим елементом концепції неоіндустріалізації виступає наявність методичного інструментарію оцінки переваг та недоліків реалізації інтеграційних проектів для розвитку національної промисловості.

У другому розділі «**Аналіз сучасного стану та тенденцій розвитку національної економіки в контексті її неоіндустріалізації**» викладено результати аналізу сучасного стану національної економіки, впливу міжнародних інтеграційних процесів на її розвиток, нормативно-законодавчого забезпечення курсу на неоіндустріалізацію національної економіки.

Аналіз стану й динаміки макроекономічних показників і промислового виробництва демонструє поступовий вихід національної економіки із кризи 2008–2009 рр. та повернення до попередніх темпів економічного зростання (табл. 1). Але з огляду на те, що і до кризи провідні галузі української економіки та промисловості перебували в незадовільному стані, позитивна динаміка основних показників не може бути доказом прогресу та зміцнення національної економіки.

Таблиця 1

Динаміка деяких макроекономічних показників України за 2007-2013 рр., %

Показники	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Валовий внутрішній продукт (темپ приросту)	7,9	2,1	-15,9	3,4	5,2	0,2	3,1
Обсяги промислової продукції (темп приросту)	10,2	-3,1	-21,9	11,0	7,3	-1,8	-4,7
Інвестиції в основний капітал (темп приросту)	29,8	-2,6	-43,7	-2,9	21,2	17,0	-11,1
Частка інвестицій у нематеріальні активи в сумі	2,9	2,3	3,1	3,7	3,6	2,9	4,0
Питома вага обсягу наукових робіт у ВВП	0,93	0,90	0,95	0,90	0,79	0,80	0,81
Частка іноземних інвесторів у фінансуванні інноваційної діяльності	3,0	1,0	19,0	30,0	0,4	8,7	13,1
Питома вага підприємств, що займалися інноваціями	14,2	13,0	12,8	13,8	16,2	17,4	16,8
Частка експорту в країні ЄС	30,0	29,5	25,9	26,9	26,9	25,3	27,0
Обсяг експорту в країні ЄС (темп приросту)	17,0	33,6	-48,0	34,8	33,4	-5,5	-2,1
Частка експорту в країні СНД	37,8	35,6	33,9	36,4	38,2	36,8	34,9
Обсяг експорту в країні СНД (темп приросту)	47,0	27,9	-41,8	39,1	39,7	-3,3	-12,8

Джерело: Статистичні щорічники України за відповідні роки; Державна служба статистики України.

Встановлено, що за останні 20 років у національній економіці України спостерігався спад виробництва практично за всіма ключовими групами товарів. За рідкісним винятком, втрати вітчизняної економіки за обсягами виробництва ключових промислових галузей були дво- або трикратними.

Відсутність сформованого курсу на неоіндустріалізацію підтверджується тим фактом, що, на відміну від провідних країн світу, в Україні постійно має місце тенденція до скорочення обсягів фінансування науково-дослідної діяльності та, як наслідок, зменшення кількості освоєних нових видів продукції і технологій. Показник наукоємності українського ВВП протягом 2002–2013 рр. варіюється біля значення в 1 % з тенденцією до зменшення (близько 0,2–0,3% у 2012–2013 рр.). Це ніяк не відповідає потенціалу вітчизняної науки й абсолютно є неприйнятним для сьогодення, коли провідні промислові країни світу витрачають на науку колосальні кошти. У країнах ЄС даний

показник уже наближається до 2 %, у США він становить 2,6, у Китаї – 1,7, а в Японії – 3,3 % від їх ВВП. Зрештою це створило ситуацію, коли у всій національній економіці практично відсутні конкурентоспроможні виробники товарів п'ятого та шостого технологічних укладів, які у ХХІ ст. мають бути основою економіки.

У результаті аналізу проблем інтеграційних процесів останніх років та їх впливу на національну економіку доведено, що головними інтеграційними проектами, в які могла бути включена Україна, були Митний союз (МС) із Росією, Білоруссю, Казахстаном та поглиблена зона вільної торгівлі з ЄС. Кожен із цих проектів містить як вигоди, так і загрози, викликані особливостями зовнішньоекономічного співробітництва. Стан інтеграційних процесів з ЄС сьогодні перебуває на глибшій стадії, що обумовлено укладанням угоди про асоціацію та поглиблену зону вільної торгівлі, а також останніми подіями щодо російсько-українських відносин (табл. 2).

Встановлено, що після ратифікації угоди про асоціацію з ЄС в окремих галузях промисловості очікується збільшення обсягів кінцевого випуску, проте в цілому їм загрожують суттєві збитки через значне збільшення конкуренції, ризики іноземного інвестування в Україну, збереження з боку ЄС мит на низку номенклатурних позицій значущого для України експорту. Договір про асоціацію з ЄС також несе загрози для реалізації проекту з неоіндустріалізації української економіки, оскільки перехід на європейські стандарти державного регулювання може призвести до певного зменшення можливостей здійснювати протекціоністську політику розвитку національного виробництва, появи нових антимонопольних обмежень та скорочення високотехнологічного виробництва в ряді галузей з огляду на відмінності технічних стандартів України та ЄС, а також значну конкуренцію, розрив технологічних зв'язків із підприємствами МС.

Інтеграція в рамках МС із Росією, Білоруссю і Казахстаном із подальшим створенням Єдиного економічного простору в даний час є практично неможливою з точки зору її реалізації на практиці з урахуванням політичних обставин, однак відносно більш привабливою з точки зору позитивних ефектів для національної економіки. Аналіз ефектів від такої інтеграції свідчить, що з позиції неоіндустріалізації відкривається більше перспектив, оскільки з'явиться можливість відновити існуючі колись ланцюжки зі створення товарів із високою доданою вартістю, у першу чергу у сфері авіабудування, ракетно-космічної галузі, оборонно-промислового комплексу, суднобудування, транспорту та ін. При цьому перспективи науково-технічного співробітництва України і країн МС не виключають можливості участі в цьому процесі фахівців з інших, більш розвинутих країн. З іншого боку, приєднання України до МС за сучасних умов також означає посилення конкуренції виробництв і капіталів, перш за все з боку Російської Федерації, оскільки протягом останніх років там створено імпортозаміщуючі виробництва (у тому числі за участю іноземного капіталу), які є прямими конкурентами українських виробників продукції з високим рівнем обробки і наукомісткості.

Згідно з аналізом нормативно-правового забезпечення курсу на неоіндустріалізацію національної економіки визначено, що в Україні так і не створено дієвої концепції розвитку національного господарства, яка б відповідала вимогам часу та давала можливість окреслити чіткі перспективи розвитку України в майбутньому.

Перспективи й обмеження у співпраці в рамках інтеграції України у східному та західному напрямках

Інтеграція в західному напрямі	Інтеграція у східному напрямі
Переваги (перспективи)	Загрози (обмеження)
Поліпшення регуляторного механізму та запровадження прозорої системи контролю за економікою	Поновлення коопераційних зв'язків, у т.ч. у сфері високотехнологічних виробництв
Поліпшення відносин у трикутнику «влада-бізнес-громадськість»	Здешевлення енергоносіїв і, як наслідок, скорочення їх навантаження на собівартість
Пожвавлення економічної активності та збільшення обсягу реальних інвестицій	Ліквідація або зменшення адміністративних бар'єрів на шляху експорту на ринки країн МС
Приріст ВВП	Відсутність потреби в переході на нові технологічні стандарти
Збільшення обсягів експорту та прискорення темпів розвитку експорторієнтованих галузей економіки	Збільшення місткості ринку збуту вітчизняних товарів
Доступ до нових технологій та матеріалів	Розширення інвестиційної співпраці
Гармонізація українського та європейського законодавства і його лібералізація	Збільшення кількості загроз для національної економіки внаслідок нестабільної ситуації в Єврозоні
	Погіршення торговельно-економічних відносин із країнами СНД із багатьма негативними наслідками
	МС передбачає втрату Україною економічного суверенітету, на відміну від зони вільної торгівлі з ЄС
	Збільшення залежності від проблем розвитку російської економіки, в т.ч. цін на енергоносії
	Посилення конкуренції з боку більш масштабного та організаційно розвинутого російського капіталу
	Перетворення України на сировинний або напівфабрикатний придаток технологічних виробництв МС, перш за все Росії, через розвиток у МС власних виробництв за значущою для вітчизняного експорту номенклатурою
	Втрата об'єктів інтелектуальної власності у процесі реалізації проектів співробітництва
	Підвищення рівнів тарифного захисту за низкою товарних груп призведе до порушення взятих при приєднанні до СОТ зобов'язань щодо зв'язування рівнів тарифного захисту
	Збереження існуючого низького рівня енергоефективності
	МС передбачає втрату Україною економічного суверенітету, на відміну від зони вільної торгівлі з ЄС
	Збільшення залежності від проблем розвитку російської економіки, в т.ч. цін на енергоносії

Таким чином, можна констатувати відсутність чітко сформованого курсу на неоіндустріалізацію національної економіки, адже в іншому разі Україна мала б чіткі орієнтири для подальшого розвитку.

Реалізація задекларованої стратегії євроінтеграції є неможливою без урахування відповідного європейського досвіду, дослідження якого дозволяє стверджувати, що уряду доцільно переходити від селективної підтримки певних галузей до промислової політики матричного типу. Така політика поєднує як вертикальну (галузеву), так і горизонтальну (інноваційну) політику. Зважаючи на деіндустріалізацію останніх років, найбільш вірогідним перебігом подій у промисловості буде конкуренція на основі інновацій у вузьких сегментах пріоритетних галузей. Досягнення цього можливе лише за умов ефективної інтеграції провідних вітчизняних підприємств у глобальні ланцюжки створення вартості та належного фінансування вітчизняних НДДКР. З метою забезпечення взаємодії бізнесу і влади в напрямі реалізації промислової політики необхідне формування нових структур, аналогічних зарубіжним *ETP* та *JTI*, для погодження основних завдань та визначення обсягів їх фінансування за формами (державні замовлення, субсидії, податкові пільги, прямі та портфельні інвестиції тощо) і джерелами (уряд, українські підприємства, зарубіжні інвестори).

У третьому розділі «**Реалізація заходів щодо формування курсу на неоіндустріалізацію національної економіки**» на основі аналізу методичних підходів та моделей формування курсу на неоіндустріалізацію національної економіки запропоновано методичний підхід до обґрунтування напрямів інтеграції в умовах забезпечення неоіндустріалізації; обґрунтовано комплекс відповідних пропозицій.

Встановлено, що існує декілька підходів та моделей для оцінки рівня інноваційного розвитку країни, кількісної оцінки інтеграційних ефектів як на макро-, так і на зовнішньоекономічному рівні, а також визначення ефектів від вертикальної інтеграції. Однак незважаючи на те що ідея неоіндустріалізації економіки лежить у площині економічної політики держави, певної загальноновизнаної моделі, яка б кількісно підтверджувала або спростовувала необхідність здійснення неоіндустріалізації, доки не існує. Обґрунтовано, що для вибору й обґрунтування напрямів зовнішньої неоіндустріальної інтеграції потрібне застосування методичного підходу, заснованого на сценарному моделюванні напрямів міжнародної інтеграції. Даний підхід уможливує побудову моделі для вибору напрямів міжнародної інтеграції, яка дозволяє вибирати з наявних альтернатив ті, що принесуть національним виробникам максимальний приріст фінансового результату від виробництва і реалізації продукції з урахуванням впливу інтеграційних процесів на доступ на ринки товарів і послуг, а також участі національної економіки у світових ланцюжках створення вартості. Агреговане уявлення про ланцюжки створення вартості зображено на рис. 2.

Із застосуванням апарату математичного програмування побудовано модель для вибору напрямів міжнародної інтеграції. Цільовою функцією моделі є фінансовий результат вітчизняних виробників від виробництва та реалізації товарів і послуг:

$$\sum_{t=1}^T \sum_{i=1}^I FE_{t,i} \rightarrow \max \quad (1)$$

де t – порядковий номер періоду часу; FE_i – сумарний фінансовий результат внутрішніх виробників від виробництва та реалізації i -го виду продукції (як усередині країни, так і на експорт).

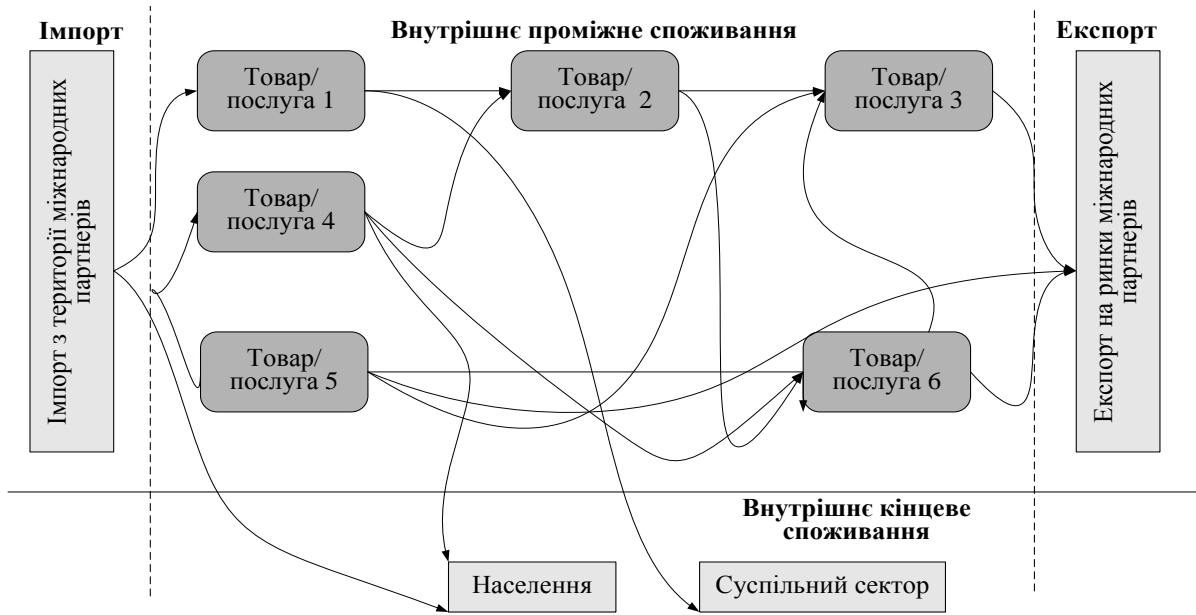

Рис. 2. Агреговане уявлення про ланцюжки створення вартості

$$FE_i = (IS_i - IM_i)P_i - M_i C_i + \sum_{n=1}^N EX_{i,n} PE_{i,n} \quad (2)$$

де IS_i – обсяг реалізації продукції i -го виду всередині країни всіма виробниками; IM_i – імпорт – i -го виду продукції виробництва n -го міжнародного партнера; P_i – середня ціна реалізації на внутрішньому ринку одиниці i -го виду продукції вітчизняного виробництва всередині країни; M_i – обсяг внутрішнього виробництва (реалізації) i -го виду продукції внутрішнього виробництва; C_i – середня собівартість одиниці i -го виду продукції, виробленої всередині країни; EX_i – експорт i -го виду продукції на ринок n -го міжнародного партнера; $PE_{i,n}$ – середня ціна реалізації одиниці i -го виду продукції на експорт на ринок n -го міжнародного партнера.

У результаті реалізації заходів, пов'язаних з інтеграційними процесами, можуть змінюватися такі параметри моделі: максимальний попит на i -й вид продукції на кожному з експортних ринків, $ED_{i,n}$; ціна на i -й вид продукції на кожному з експортних ринків, $PE_{i,n}$; ціна на внутрішньому ринку на імпорту продукцію виробництва кожного з міжнародних партнерів, $PI_{i,n}$. Зміни можуть бути пов'язані зі зміною імпорتنих мит при доступі на внутрішній ринок.

Кожному потенційному інтеграційному заходу ставиться у відповідність набір змін параметрів моделі в результаті реалізації даного заходу. Так, фактичне значення максимального попиту на i -й вид продукції вітчизняного виробництва на ринку n -го міжнародного партнера в t -му періоді дорівнюватиме

$$ED_{t,i,n} = ED_{t,i,n} + \sum_{q=1}^Q a_{t,q} \Delta_q^{ED_{i,n}}, \quad (3)$$

де q – позначення інтеграційного заходу; $a_{t,q}$ – змінна, яка показує, чи було реалізовано інтеграційний

захід q до t -го періоду включно, $a_{t,q}$ може набувати значень 0 або 1, причому $a_{t,q} = \sum_{k=1}^t b_{k,q}$, де змінна $b_{k,q}$ показує, чи було реалізовано інтеграційний захід q конкретно протягом t -го періоду, та може набувати значень 0 або 1; $\Delta_q^{ED_{i,n}}$ – зміна показника $ED_{i,n}$ в результаті реалізації q -го заходу.

Як обмеження моделі виступають такі умови: інтеграційний захід може бути реалізований не більше одного разу; експорт на кожний конкретний ринок не може перевищувати попиту на даному ринку; обсяг внутрішнього виробництва не може перевищувати виробничих можливостей; реалізація товарів і послуг на внутрішньому ринку дорівнює внутрішньому виробництву, плюс імпорт, мінус експорт.

Важелями впливу інтеграційних процесів на ланцюжок створення вартості є обсяги та середні ціни експорту й імпорту по регіонах, їх використано для коригування вихідних даних. Потім із застосуванням запропонованої моделі виконано розрахунки впливу кожного з напрямів інтеграції на підсумкові економічні показники. Як цільовий показник для оптимізації використано значення обсягу створеної доданої вартості. В узагальненому вигляді оцінку впливу інтеграційних напрямів на ланцюжок створення вартості у металургії, яку було обрано для реалізації моделі (її продукція забезпечує до 40 % валютних надходжень; галузь, виступаючи експортером своєї продукції, відіграє роль активного агента міжнародної інтеграції України), відображено в табл. 3.

Таблиця 3

**Вплив напрямів інтеграції на ланцюжок створення вартості у металургії,
млн дол. США**

№	Напрямок інтеграції	Обсяг виробництва (М)	Експорт (EX)	Імпорт (IM)	Сальдо зовнішньої торгівлі (EX-IM)	Додана вартість (FE)	Економічний ефект (FE-FE ₀)
0	Вихідний стан	71543,38	21146,65	5281,21	15865,44	20499,43	0
1	Зона вільної торгівлі з ЄС	71982,50	21545,46	5221,04	16324,43	20782,89	283,47
2	Зона вільної торгівлі з СНД	71203,96	21029,39	5282,62	15746,77	20408,85	-90,58
3	Вступ до МС	67433,19	19552,86	5188,64	14364,22	19338,48	-1160,94

Отже, найбільший приріст доданої вартості в обраному ланцюжку створення вартості може принести приєднання до Зони вільної торгівлі з ЄС (зростання доданої вартості на 1,3 %, або на 283,47 млн дол. США). Вступ до МС, навпаки, може спричинити зниження доданої вартості на 5,6 %, або на 1,16 млрд дол. США). Вступ до Зони вільної торгівлі з ЄС може призвести до незначного збільшення обсягів виробництва (на 0,6 %), у той час як вступ до МС – до скорочення обсягів виробництва на 5,7 %.

Одержані результати збігаються з оцінками експертів щодо інтеграційних перспектив металургії, що підтверджує логіку виконаних розрахунків. Аналогічно можна розрахувати інтеграційні ефекти за головними ланцюжками створення вартості в національній економіці та зробити висновки щодо сумарного інтеграційного ефекту, методологія розрахунку якого може виступати напрямом перспективних досліджень.

На основі побудованої моделі та результатів аналізу інтеграційних ефектів розроблено комплекс заходів щодо неоіндустріалізації національної економіки. У системі заходів особливо виділяються: пропозиції щодо вибору оптимального вектора зовнішньоекономічної інтеграції; рекомендації організаційно-економічного характеру щодо формування нової промислової політики та вдосконалення інституційного середовища; пропозиції щодо поліпшення екологічної компоненти як неодмінної умови модернізації вітчизняної промисловості. Усі вони зводяться в єдину концепцію з неоіндустріалізації національної економіки, яка має розроблятися з урахуванням викладених пропозицій.

ВИСНОВКИ

У дисертації реалізовано науково-методичний підхід до неоіндустріалізації національної економіки, який ґрунтується на ідеї переходу національної економіки на наукомістке виробництво, випуск високотехнологічної продукції, всебічну автоматизацію процесів виробництва, а також поєднанні вертикальної та горизонтальної галузевої інтеграції як усередині країни, так і в міжнародному просторі з максимально повним використанням переваг міжнародної інтеграції. Розробку даного підходу обумовлено необхідністю подолання руйнівних наслідків процесів дезіндустріалізації і дезінтеграції у вітчизняній економіці та формування адекватних механізмів відповіді на виклики сучасних світогосподарських трансформацій.

1. У теоретичному плані дістали розвитку наукові положення, які визначають концептуальні основи формування неоіндустріалізаційного курсу. У методичному плані дістали розвитку підходи до аналізу інтеграційних ефектів, які становлять основу прийняття рішень щодо напрямів міжнародної інтеграції. У практичному плані обґрунтовано рекомендації щодо формування цілісної концепції інтеграційної неоіндустріалізації економіки на базі методів економіко-математичного моделювання вибору векторів міжнародної інтеграції. Результатом дослідження із застосуванням загальнонаукових і спеціальних (зокрема економіко-математичних та статистичних) методів є сукупність теоретичних, методичних і практичних положень, які визначають концептуальні основи та шляхи вирішення актуального наукового завдання неоіндустріалізації національної економіки.

2. Дослідження парадигми «неоіндустріалізація національної економіки» дозволило виділити ключові положення щодо неоіндустріального розвитку економіки, які базуються на поєднанні вертикальної та горизонтальної галузевої інтеграції як усередині країни, так і на міжнародному просторі, що дало підстави для виділення інтеграційної неоіндустріалізації як складової цієї парадигми. Встановлено, що горизонтальна інтеграція передбачає включення окремих сфер і ланок національної економіки в міжнародні ланцюжки створення вартості без жодних втрат з боку економічного суверенітету. Вертикальна інтеграція найчастіше здійснюється у формі поглинання окремих підприємств і навіть галузей економіки, вступу в ті або інші міжнародні об'єднання на умовах, що нерідко суперечать національним інтересам. Встановлено, що, на відміну від постіндустріального та деіндустріального розвитку, неоіндустріалізація є найбільш прогресивною та відповідає викликам сучасності, пов'язаним зі змінами базових технологій матеріального виробництва, форм та методів його організації на рівні окремих суб'єктів господарювання, інституціональними змінами в економіці.

3. Визначено науково-методичні засади щодо формування курсу на неоіндустріалізацію національної економіки, згідно з якими обґрунтовано першочергову значущість і високий ступінь складності міжнародної інтеграції України. Результатом дослідження основних векторів інтеграції національної економіки стало виділення східного та західного сценаріїв розвитку інтеграційних процесів і визначення таких стратегічних напрямів інтеграції: поглиблення міжнародного економічного співробітництва, сприяння розвитку підприємництва, якісне оновлення власної промисловості, створення потужного науково-дослідного

базису та розвиток інноваційної діяльності, включення України у глобальні ланцюжки створення вартості в рамках великих міжгалузевих корпорацій шляхом створення потужних великих вертикально інтегрованих фінансово-промислових комплексів.

4. Спираючись на детальне дослідження можливих наслідків (переваг та загроз) й ефектів від участі України в сучасних інтеграційних проектах, розроблено концептуальні положення, які є комплексною системою неоіндустріалізації національної економіки України з урахуванням світових інтеграційних процесів, яка ґрунтується на поєднанні галузевої інтеграції суб'єктів господарювання і може здійснюватися за двома напрямками – східним і західним. У запропонованій концепції акцент зроблено на поєднанні галузевої інтеграції в західному і східному напрямках у рамках зон вільної торгівлі з ЄС та СНД. Практична реалізація концепції дозволить із максимальною вигодою використовувати позитивні наслідки інтеграції, уникаючи її негативних сторін. У зв'язку з цим до її подальшої розробки мають бути підключені провідні дослідники перспектив розвитку національної економіки і промисловості, що дозволить більш глибоко і детально продумати механізм масштабного неоіндустріального переозброєння виробничих потужностей, які ще лишаються в запасі національної економіки.

5. Аналіз сучасного стану та динаміки розвитку національної економіки свідчить, що останніми роками в Україні спостерігається спад виробництва майже у всіх сферах народного господарства, особливо у наукомістких; це стало наслідком деіндустріалізації та денационалізації промисловості, зниження рівня використання її інноваційної та технологічної компонент. Доведено відсутність дієвої концепції розвитку національного господарства, яка б відповідала вимогам часу та давала можливість окреслити чіткі перспективи розвитку України в майбутньому, – це дає підстави для обґрунтування необхідності реалізації чітко сформованого курсу економіки країни на неоіндустріалізацію, спрямованого на збільшення обсягів промислового виробництва як товарів масового споживання, так і наукомісткої та високотехнологічної продукції (промислове виробництво), підвищення рівня видобутку власних корисних копалин (енергобезпека держави), збільшення обсягів фінансування НДДКР та стимулювання інноваційної активності суб'єктів господарювання; створення центрів високотехнологічного виробництва продукції з високою додатковою вартістю – неоіндустріальних кластерів (науково-технологічна та інноваційна компоненти національної економіки).

6. Визначено, що не існує загально визнаної моделі, яка б кількісно підтверджувала або спростовувала необхідність здійснення інтеграційної неоіндустріалізації національної економіки. На модельному рівні реалізовано декілька напрямів-складових неоіндустріалізаційної концепції, зокрема оцінку рівня інноваційного розвитку країни, оцінку інтеграційних ефектів на макро- і мікрорівні, виявлення й обґрунтування ефектів вертикальної інтеграції. У зв'язку з цим обґрунтовано доцільність застосування сценарного підходу до вибору напрямів міжнародної галузевої інтеграції в контексті неоіндустріалізації національної економіки і побудову моделі для оцінки економічних наслідків міжнародної інтеграції, яка враховуватиме вплив інтеграційних заходів на стан національної економіки.

7. Запропоновано методичний підхід до обґрунтування напрямів інтеграції галузей національної економіки для їх неоіндустріалізації, заснований на побудові оптимізаційної моделі для вибору напрямів міжнародної інтеграції, цільовою функцією якої є фінансовий результат вітчизняних виробників від виробництва та реалізації товарів і послуг. У результаті параметризації моделі, здійсненої згідно з даними про розвиток національного металургійного комплексу, встановлено, що серед трьох сценаріїв інтеграції (поглиблена зона вільної торгівлі з Європейським Союзом (договір про асоціацію), зона вільної торгівлі з СНД та вступ України до Митного союзу) з точки зору перспектив розвитку металургійного комплексу найбільш привабливим є перший – підписання договору про асоціацію з ЄС. Реалізація цього сценарію дає можливість отримати максимум доданої вартості в ланцюжку від видобутку коксу і залізної руди до випуску й експорту готового прокату. При цьому інтеграція в напрямі ЄС відкриває також перспективи щодо поступової екологізації національної металургії, приведення показників викидів і витрат енергоресурсів у відповідність до європейських вимог і стандартів. Інтеграція в зазначеному напрямі негативно позначиться на товарообігу з іншими країнами, зокрема з тими, які входять до МС, а також несе загрозу для розвитку інших галузей вітчизняної економіки, перш за все, високотехнологічних, яка вже сьогодні проявляється як наслідок військово-політичних проблем у відносинах із Російською Федерацією. Разом з тим слід визнати наявність ризиків для реалізації концепції неоіндустріалізації і при інтеграції у східному напрямі.

8. Відповідно до результатів дослідження теоретичних аспектів проблеми, аналізу сучасного стану та тенденцій розвитку національної економіки в контексті формування курсу на неоіндустріалізацію, а також економіко-математичного моделювання обґрунтовано напрями формування курсу на неоіндустріалізацію національної економіки: пропозиції щодо вибору оптимального вектора зовнішньоекономічної інтеграції; рекомендації організаційно-економічного характеру щодо формування нової промислової політики та вдосконалення інституційного середовища; пропозиції щодо поліпшення екологічної компоненти як неодмінної умови модернізації вітчизняної промисловості. Чітке визначення заходів дозволяє обґрунтувати доцільність формування на їх основі цілісної концепції неоіндустріалізації національної економіки з наданням їй статусу закону. В основу концепції має бути покладена стратегія з формування великих національних вертикально інтегрованих компаній, сконцентрованих на наукомісткому виробництві з використанням провідних технологій. Реалізація запропонованих заходів дозволить спрямувати вітчизняну економіку за новим вектором розвитку.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Статті в наукових фахових виданнях

1. Малік М. А. Особливості економічних процесів у національній економіці в контексті формування курсу на неоіндустріалізацію / М. А. Малік // Менеджер : вісник Донецького державного університету управління¹. – № 4 (66). – Донецьк : ДонДУУ, 2013. – С. 127–133 (0,5 ум.-друк. арк.).

¹ Включено в базу даних Російського індексу наукового цитування (РІНЦ).

2. Малік М. А. Обґрунтування напрямів інтеграції національної економіки : досвід моделювання / М. А. Малік // Экономика Крыма : науч.-практ. журнал. – 2013. – № 2 (43). – С. 134–138 (0,6 ум.-друк. арк.).

3. Малік М. Неоіндустріалізація як головний стратегічний вектор розвитку національної економіки / М. Малік // Інституціональний вектор економічного розвитку : зб. наук. пр. МІДМУ «КПУ». – Вип. 5 (2). – Мелітополь : КПУ, 2012. – С. 80–87 (0,45 ум.-друк. арк.).

4. Малік М. А. Місце української економіки в сучасних інтеграційних процесах / М. А. Малік // Культура народів Причорномор'я : научный журнал. – 2012. – № 244. – С. 103–106 (0,25 ум.-друк. арк.).

5. Малік М. А. Нормативне забезпечення промислової політики в контексті формування курсу на неоіндустріалізацію економіки України / М. А. Малік // Розвиток економічних методів управління національною економікою та економікою підприємства : зб. наук. праць ДонДУУ. – Донецьк : ДонДУУ, 2012. – Т. XIII. – С. 222–234 – (Серія «Економіка», вип. 256) (0,8 ум.-друк. арк.).

6. Малік М. А. Неоіндустріалізація національної економіки України в рамках світових інтеграційних процесів / М. А. Малік // Розвиток економічних методів управління національною економікою та економікою підприємства : зб. наук. праць ДонДУУ. – Донецьк : ДонДУУ, 2012. – Т. XIII. – С. 198–209 – (Серія «Економіка», вип. 255) (0,7 ум.-друк. арк.).

7. Малік М. А. Вплив міграційного чинника на конкурентноспроможність національної економіки / М. А. Малік // Регіональний розвиток – основа розбудови української держави : зб. наук. праць ДонДУУ. – Донецьк : ДонДУУ, 2012. – Т. XIII. – С. 184–190 – (Серія «Економіка», вип. 230) (0,4 ум.-друк. арк.).

8. Батченко Л. В. Наслідки міжнародної трудової міграції для ринку праці в Україні / Л. В. Батченко, М. А. Малік // Актуальні проблеми управління зовнішньоекономічною діяльністю : зб. наук. праць ДонДУУ. – Донецьк : ДонДУУ, 2010. – Т. XI. – С. 35–44 – (Серія «Економіка», вип. 161) (0,55 ум.-друк. арк.).
Особистий внесок : визначено наслідки трудової міграції для промисловості в розрізі напрямів інтеграційних взаємодій України (0,3 ум.-друк. арк.).

Матеріали наукових конференцій

9. Малік М. А. Неоіндустріалізація як економічний процес розвитку України / М. А. Малік, Д. А. Карпунов // Регіональна економіка та проблеми муніципального розвитку : зб. матер. Міжн. наук.-практ. конф. (7–8 лютого 2014 р., м. Київ). – У 2-х ч. – К. : Київський економічний науковий центр, 2014. – Ч. 1. – С. 56–58 (0,15 ум.-друк. арк.).
Особистий внесок : визначено особливості процесів неоіндустріалізації в економіці України (0,1 ум.-друк. арк.).

10. Малік М. А. Аналіз концептуальних підходів до формування курсу на неоіндустріалізацію національної економіки / М. А. Малік // Актуальні проблеми економіки та менеджменту : теорія та практика : зб. матер. міжн. наук.-практ. конф. (30–31 травня 2013 р., м. Київ). – К. : Київський економічний науковий центр, 2013. – С. 118–120 (0,2 ум.-друк. арк.).

11. Малік М. А. Критерії та зміст глобальних економічних процесів сучасності / М. А. Малік // Регіональний розвиток – основа розбудови української держави : матер.

II Міжн. наук.-практ. конф. (9–10 квітня 2013 р., м. Донецьк) / Дон. держ. універ. упр. – Донецьк : ДонДУУ, 2013. – С. 116–118 (0,15 ум.-друк. арк.).

12. Малік М. А. Галузеві аспекти процесу неоіндустріалізації економіки України / М. А. Малік // Розвиток зовнішньоекономічної діяльності в умовах інтеграційних та глобалізаційних процесів : матер. міжн. наук.-практ. конф. (9–11 квітня 2009 р., м. Донецьк). – Донецьк : ДонДУУ, 2009. – С. 195–197 (0,17 ум.-друк. арк.).

АНОТАЦІЯ

Малік М. А. Неоіндустріалізація національної економіки в контексті світових інтеграційних процесів. – На правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.03 – економіка та управління національним господарством. – Донбаська державна машинобудівна академія Міністерства освіти і науки України, Краматорськ, 2015.

У роботі запропоновано вирішення нового наукового завдання формулювання курсу на неоіндустріалізацію національної економіки. Узагальнено теоретичні підходи до визначення ролі промисловості в економічному розвитку, обґрунтовано концепцію неоіндустріалізації національної економіки з урахуванням впливу інтеграційних процесів, що відбуваються. Проаналізовано сучасний стан економічного та промислового розвитку країни, тенденції розвитку інтеграційних процесів у національній економіці, нормативно-законодавчого забезпечення її неоіндустріалізації. Визначено проблеми й переваги східного і західного напрямів інтеграційного процесу, а також найближчі перспективи наслідків ратифікації угоди про асоціацію України та ЄС. Із використанням методів економіко-математичного моделювання запропоновано підхід до вибору напряму інтеграції національної економіки для неоіндустріалізації її галузей; обґрунтовано комплекс пропозицій щодо вдосконалення державної промислової політики, необхідність реалізації низки організаційно-економічних, інституціональних, інтеграційних заходів з метою формування курсу на неоіндустріалізацію економіки.

Ключові слова: неоіндустріалізація, національна економіка, промисловість, інтеграційні процеси, економічний розвиток, вектор інтеграції, державна промислова політика, нормативне забезпечення, організаційно-економічні заходи.

АННОТАЦИЯ

Малик М. А. Неоиндустриализация национальной экономики в контексте мировых интеграционных процессов. – На правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата экономических наук по специальности 08.00.03 – экономика и управление национальным хозяйством. – Донбасская государственная машиностроительная академия Министерства образования и науки Украины, Краматорск, 2015.

В работе предложено решение новой научной задачи формирования курса на неоиндустриализацию национальной экономики: в теоретическом плане в работе получили развитие научные положения, определяющие концептуальные основы неоиндустриализации, в методическом плане получили развитие подходы к анализу

интеграционных эффектов, лежащих в основе принятия решений относительно выбора направлений международной интеграции, в практическом плане обоснованы рекомендации по формированию целостной концепции интеграционной неоиндустриализации экономики на основе методов экономико-математического моделирования выбора вектора международной интеграции.

Обобщены теоретические подходы к определению роли промышленности в экономическом развитии, обоснована концепция неоиндустриализации национальной экономики с учётом влияния происходящих интеграционных процессов. Неоиндустриализация, в отличие от постиндустриальной и деиндустриальной парадигмы, является наиболее прогрессивной и отвечает вызовам современности, связанным с изменениями базовых технологий материального производства, форм и методов его организации на уровне отдельных субъектов хозяйствования, институциональными изменениями в экономике. Обоснованы концептуальные положения по неоиндустриализации национальной экономики Украины с учётом мировых интеграционных процессов, в основе которых сочетание отраслевой интеграции субъектов хозяйствования.

Проанализировано современное состояние экономического и промышленного развития страны, тенденции развития интеграционных процессов в национальной экономике, нормативно-правовое обеспечение курса на неоиндустриализацию. Так за последние 10 лет в Украине наблюдался спад производства почти во всех сферах народного хозяйства, особенно в наукоёмких, что стало следствием деиндустриализации и денационализации промышленности, снижение её инновационной и технологической компоненты. За все исследуемый период так и не создано действенной концепции развития национального хозяйства, которая бы отвечала требованиям времени и давала выделить четкие перспективы развития Украины в будущем.

С помощью анализа двух различных интеграционных проектов - зоны свободной торговли с ЕС и Таможенный союз с Россией, Беларусью и Казахстаном определены характер и степень их влияния на развитие основных отраслей промышленности, а также на перспективы реализации концепции по неоиндустриализации национальной экономики. Определены риски и преимущества каждого из направлений интеграции и сделан вывод о том, что заключенный договор об ассоциации и углубленной зоне свободной торговли с ЕС, несмотря на ряд преимуществ для украинской экономики, создает определенные угрозы для формирования курса на неоиндустриализацию, из-за увеличения конкуренции в научно - технической сфере, ограничения роли государства в экономике и появления новых антимонопольных ограничений.

Анализ нормативно-правового обеспечения неоиндустриализации национальной экономики позволил сделать вывод, что реализация задекларированной стратегии евроинтеграции не видится без учёта соответствующего европейского опыта. Практика определения приоритетных отраслей и видов экономической деятельности ошибочна вследствие «провалов» государства. Как показывает зарубежная практика, вертикальные меры государственной промышленной политики в большей степени относятся к функциям бизнеса и должны быть заранее согласованы с доминирующими собственниками в соответствующих отраслях.

На модельном уровне реализовано несколько направлений – составляющих неоиндустриализационной концепции, в частности оценка уровня инновационного развития страны, оценка интеграционных эффектов на макро-и микроуровне, выявление и обоснование эффектов вертикальной интеграции. Обоснована целесообразность применения сценарного подхода к оценке последствий реализации направлений международной интеграции в контексте неоиндустриализации национальной экономики.

С использованием методов экономико-математического моделирования предложен подход к выбору вектора интеграции национальной экономики для её неоиндустриализации. Параметризация модели осуществлялась на примере данных о развитии национального металлургического комплекса и позволила прийти к выводу, что среди трех сценариев интеграции – договор об ассоциации с ЕС, зоны свободной торговли с СНГ и вступление Украины в ТС – с точки зрения перспектив развития металлургического комплекса наиболее привлекательным является первый сценарий. Реализация этого сценария дает возможность получить максимум добавленной стоимости в цепочке от добычи кокса и железной руды – до выпуска и экспорта готового проката.

Обоснована целесообразность формирования целостной концепции неоиндустриализации национальной экономики с предоставлением ей статуса закона. Её разработка должна основываться на предложенной модели выбора направлений интеграции. Разработан комплекс мероприятий по формированию курса на неоиндустриализацию национальной экономики, который включает рекомендации организационно-экономического характера, по формированию новой промышленной политики, по совершенствованию институциональной среды, по улучшению экологической обстановки. Использование разработанных предложений и рекомендаций будет способствовать формированию адекватной и взвешенной государственной промышленной политики нового типа для повышения конкурентоспособности национальной экономики.

***Ключевые слова:** неоиндустриализация, национальная экономика, промышленность, интеграционные процессы, экономическое развитие, вектор интеграции, государственная промышленная политика, нормативное обеспечение, организационно-экономические мероприятия.*

SUMMARY

Malik M. A. Neoindustrialization of the national economy in the context of the world integration processes. – As a manuscript.

The thesis for obtaining the Degree of Candidate of Economics on the specialty 08.00.03 – National Economy and State Economic Regulation. – Donbass State Engineering Academy of Ministry of Education and Science of Ukraine, Kramatorsk, 2015.

Thesis provides the solution of new scientific problem of formation of the national economy neoindustrialization course. The theoretical approaches to the definition of the role of industry in economic development are generalized, the concept of neoindustrialization of national economy in view of the ongoing integration processes is grounded. The current state of national economic and industrial development, the trend of development of integration processes in the national economy, regulatory and legal support for the course on

neoliberalization are analyzed. Problems and advantages of the eastern and western directions of integration process and the near-term outlook of consequences of ratification of the agreement on association between Ukraine and the EU are defined. With use of methods of economic modeling an approach to a choice of the direction of integration of national economy for neoliberalization of its branches is offered as well as the complex of proposals for improvement of the state industrial policy and the necessity of realization of a range of organizational and economic, institutional measures on formation of a course towards neoliberalization of national economy are grounded.

Keywords: *neoliberalization, national economy, industry, integration processes, economic development, integration vector, the state industrial policy, regulatory support, organizational and economic measures.*

Підписано до друку 12.01.2015. Формат 60x84/16. Ум. ум.-друк. арк. 0,9.
Обл.-вид. 0,9. Друк лазерний. Зам. № 8. Накл. 100 пр.

Видавець і виготівник
Донбаська державна машинобудівна академія
84313, м. Краматорськ, вул. Шкадінова, 72.
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи
ДК №1633 від 24.12.2003